

Lentner Csaba¹

Szubjektív látélet a magyar nemzetgazdaság versenyképességéről

Imre Miklós tanár úrral először 2011 őszén találkoztam. Dékáni szobájába invitált, amikor a Nemzeti Közszerológati Egyetem szervezete formálódott, a tanácskozások rövid szünetében. Noha szakmai „vonalon” már többször hallottam kiváló vezetői kvalitásairól, ám e rövid, kötetlen, a világ dolgairól folytatott félórás beszélgetés után – mindkettőnk által konstátálva – „szellemi sorstársak” lettünk. Imre Miklós bevont a Gazdasági igazgatás című kormánytisztviselői szakvizsgatananyag fejlesztésébe. Mái is jól működő államháztartási gazdálkodási és ellenőrzési továbbképzési szakirányt hoztunk létre, s ha időm engedte, a fiskális és monetáris politikai témákban szívesen mentem évfolyam-előadást tartani az általa gondozott kurzusokra. Szellemi sorstársak azonban nem a közös – technikai jellegű – munkafelületek, oktatás- és tananyagfejlesztési együttműködés által lettünk. Vezetői feladataink pár perces szüneteiben rendre arra jutottunk, hogy az adminisztráció, a tervek, az eredmények ledokumentálása, a ránk bízott szervezetek irányítása mennyi energiát elvesz a kutatási tevékenységtől, könyvek írására fordítható időből. Vagyis attól, ami egy értelmiségit szinte a végtelenségig megtart az emlékezetben, a tudományos térben. Tiszta szívemből kívánom, Miklós, hogy a 65 év feletti évtizedeid a megérdemelt kutatómunkával, könyvek írásával teljenek a Tőled látott dinamizmusban, jó erőben, egészségben, szeretett családod körében.

Bevezetés

A magyar társadalom fejlődéstörténetében a versenyképességi pozíciók megszerzése évszázadok óta „felsejlik”. A versenyképességet mi magyarok alapvetően a felzárkózási szándékunkkal hozzuk összefüggésbe. Ha e modern kifejezés régebbi korokra vonatkoztatva erőltetettnek is tűnhet, ám tartalmát tekintve a versenyképességi pozícióink javításával akarunk a mintaként, örök igazodási pontnak

¹ Egyetemi tanár, Nemzeti Közszerológati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar Kormányzástani és Közpolitikai Tanszék. Kapcsolat: lentner.csaba@uni-nke.hu.
ORCID ID: 0000-0003-2241-782X.

tekintett nyugat-európai nemzetek, országok szintjéhez felzárkózni. E téren pedig évszázados küzdelmeink, ritkán jó, de többnyire kedvezőtlen tapasztalataink vannak. A dolgozat rövid elmélettörténeti felvezetés után napjaink Magyarországnak versenyképességi dinamikáit, lehetőségeit tárgyalja.

Történeti visszatekintés

Amennyiben eltekintünk a kettős honfoglalás elméletétől, a magyar törzsek Kárpát-medencei megjelenése a 9. századra tehető, s jó egy évszázaddal későbbre datálható az államalapítás, Szent István királyunk vezetésével. E 10 évszázaddal korábbi időszakban Európa nyugati felét már fejlett közigazgatással, hadsereggel rendelkező államalakulatok formálták. Sőt, fél évezreddel vagyunk a Nyugat-Római Birodalom felbomlása után, a Tigris, Eufrátesz, Nílus folyók környékén képződött államok felbomlása után pedig már évezredekkel. A 11–15. századokban a Magyar Királyság közép-európai vezető hatalommá nőtte ki magát, s jó egy évszázadon át sikeresen védekezett az Oszmán Birodalom területszerző hadjárataival szemben. Gazdasági ereje és a mindezekre épülő államszervezettsége, pénzügyi igazgatása, hadserege ezt lehetővé tette. A 16. század közepétől azonban az ország három részre szakadt, fejlődése megtorpant, az önálló gazdasági életnek és igazgatásnak, politikai függetlenségnek így híján maradt. A 19. század 20-as éveitől kibontakozó reformkor a kereskedelmi és gazdasági élet fejlődésének gátjában álló feudális kötöttségek felszámolását, majd az ország politikai függetlenségének kiharcolását szorgalmazta. A feudális kötöttségek felszámolására még az utolsó rendi országgyűlés kerített sort. Az 1848–49-es szabadságharc alig másfél éve alatt az ország megteremtette a korabeli államokat modernné deklaráló költségvetési jogát, vagyis az államműködés gazdasági feltételeinek önálló alakítását, sőt a monetáris igazgatás alapjai is létrejöttek, szuverén alapon magyar bankjegyek kerültek kibocsátásra. A szabadságharcot a katonai túlerő elfojtotta. A fegyverletételt követő két évtizedes neoabszolutizmus korszaka a fejlett osztrák adórendszer átvételével is járt. Az enyhülésnek, majd a kiegyezésnek az 1860-as évekre egyre erősebben megfogalmazódó gazdasági fejlődési igények adták a legfőbb alapot. Az 1867-es kiegyezéssel Magyarország gazdasága új lendületet kapott. Az Osztrák–Magyar Monarchia fél évszázadának vége felé a Magyar Királyság gazdaságának felzárkózási üteme, fejlettségi szintje vetekedett az örökös tartományok szintjével. A 19. század eleji reformkor, a szabadságharc szellemi és gyakorlati vívmányai, s bármennyire is furcsa, a neoabszolutizmus adóigazgatási korszerűsítései „beérték”. A vesztes első, majd második világháború a konszolidációs időszakok eredményeit jórészt annullálta. Az 1947-től kibontakozó tervgazdasági rendszer – a szocializmus általános eszméjéből kifolyólag – a tőkés

világgazdaság fejlettségi szintjének elérését, majd meghaladását tűzte a zászlajára. A magyar társadalomtól idegen termelési-tulajdonlái, az anyagi érdekeltséget nem teljesen kibontakoztató struktúra – az 1968-as Új Gazdasági Mechanizmus eredményei ellenére – az 1970-es években megtorpant, majd az 1980-as évek végére kifulladás, s vele a tervgazdasági rendszeren keresztül vezényelt felzárkózás, versenyképes pozíciók elérése kudarcba fulladt.

Az 1980-as évek végétől kezdődő nyers piacgazdasági átmenet az állam szerepének háttérbe szorítását, az állami ellenőrzés és szabályozás visszafogását célozta.² A piaci szereplők korlátlan automatizmusára építő új rendszer, s benne a tőkeszegénységben maradó hazai vállalkozások és a romló államháztartási pozíciók, a magas munkanélküliség jellemezte állapotok következtében Magyarország ezen újabb felzárkózási, versenyképességért vívott küzdelme is kudarcra ítéltetett, annak ellenére is, hogy 2004-ben az Európai Unió teljes jogú tagjai lettünk. Igazolható, hogy a 10 évszázada magát Európában pozicionálni, versenyképes szintre s vele magát a megmaradó államalakulatok sorába óhajtó magyar nemzet, Magyarország fejlődésére nézve sem a túlzott állami szabályozás, sem az állami funkciók, állami tulajdon teljes háttérbe szorítása nem vezetett eredményre. Azonban tényyszerűnek tűnik, hogy a dualizmus államalakulata, benne az állam „arányos” gazdaságbefolyásoló, piacépítő, a folyamatokat nem kismértékben irányító módozata eredményes volt. Vagyis a feltörekvő vagy akár válságban lévő nemzetgazdaságok hatékonyságának, piaci versenyt felvenni képes pozícióinak megszervezésében az állam szerepe nélkülözhetetlen, mint ahogy az a 2010-es időszaktól az újjászervezett magyar állam működésében is tetten érhető.³

A mai értelemben vett versenyképességünk kiindulási pontjai

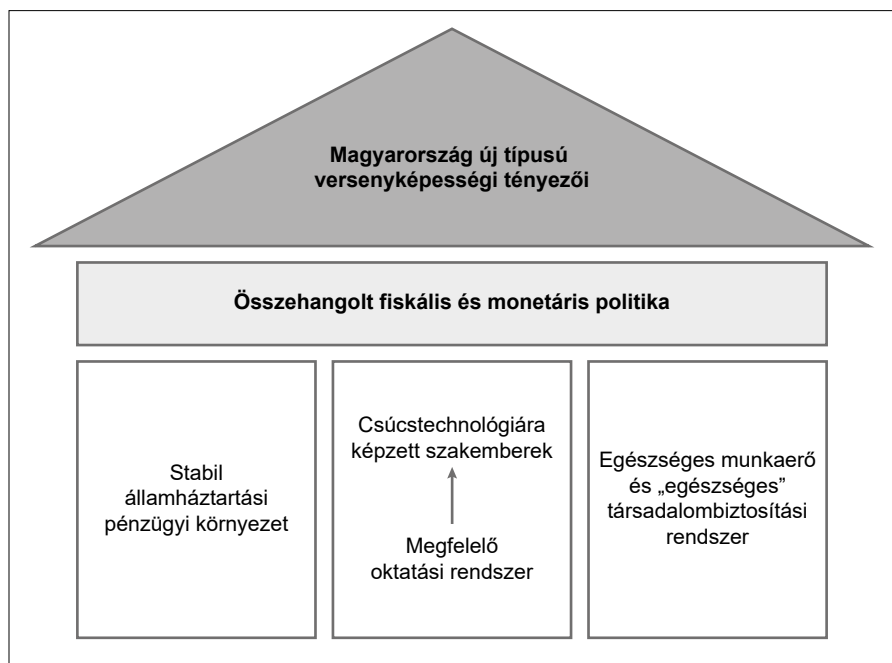
A 20. század versenyképességi pozíciói szerte a világban arról lettek felismerhetők, hogy az adott országban folyó termelésben a minél magasabb szellemi tőkehányad mennyire volt meghatározó. Vagyis az előállított termékekben, szolgáltatásokban a biztonságos használat, a környezetvédelmi, egészségvédelmi szempontok érvényesítése, a minél magasabb használati érték kiteljesedése mennyire valósult meg. Ez azt jelenti, hogy a 20. század felvevőpiacai a környezetkímélő, magas használati értékkel bíró termékeket preferálták. Erre lett igény, s e tendencia tovább tart, sőt, erősödött. Az innovatív, képzett, egészséges munkaerő, amely

² Imre Miklós: A közigazgatás kapcsolata a gazdasággal, az államszocializmus és a rendszer-változtatás gazdaságirányítási átalakulása Lőrincz Lajos munkásságának tükrében. *Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás*, 4. (2016), 3. 152–173.

³ Bővebben Lentner Csaba: *A magyar állampénzügyek fejlődéstörténete a dualizmus korától napjainkig. Nyugattól keletre, Kelettől nyugatra*. Budapest, L'Harmattan, 2019.

a minőségi kibocsátására képes bizonyos kiinduló feltételként a stabil állam-működésből, kiegyensúlyozott állampénzügyekből építkeznek, főleg a feltörekvő piacgazdaságokban. Magyarország példája is erre utal.

2007-ben fogalmaztam meg azt az empirikus közelítésű versenyképességi modelletemet, amelyben a kiszámítható állampénzügyeket állítottam versenyképességünk középpontjába. A vázolt stabil költségvetési pozíciók adhatnak (adhatnak volna...) elegendő forrást az innovatív, szakképzett munkaerő kiképzésére, s legfőképpen egy olyan „egészséges” egészségügyi ellátórendszer üzemeltetésére, amely által a munkaerő egészségi állapota úgy alakul, hogy lehetővé válik a 60, sőt a 65 év fölötti munkaerő aktivitása a munkaerőpiacon, de különösen az, hogy a munkaerő egészségben eltöltött évei minél jobban kiteljesedjenek.

1. ábra. A versenyképesség empirikus közelítésű modellje

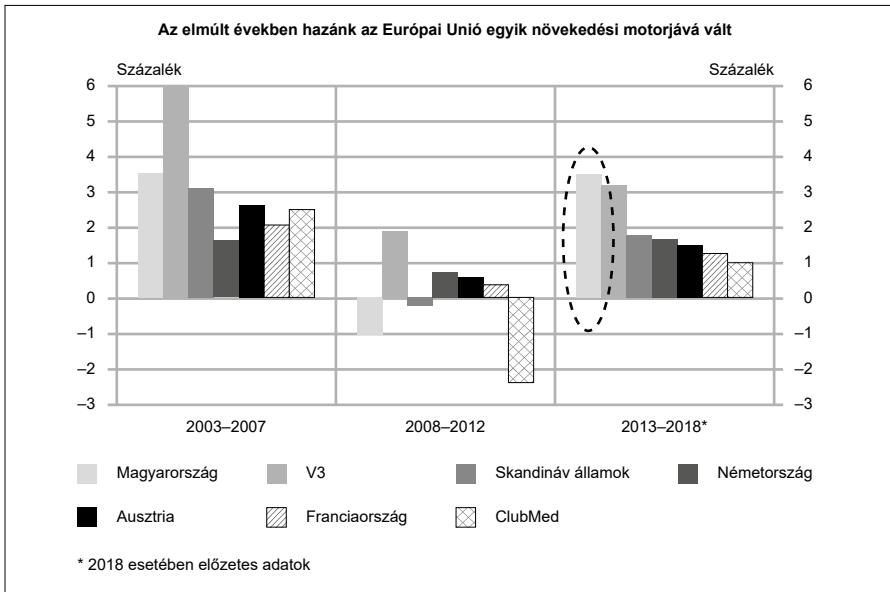
Forrás: saját szerkesztés az alábbi tanulmány felhasználásával: Lentner Csaba: A magyar nemzetgazdaság versenyképességének új típusú tényezői. In Lentner Csaba (szerk.): *Pénzügypolitikai stratégiák a XXI. század elején. Dr. Huszti Ernő professzor tiszteletére.* Budapest, Akadémiai, 2007. 271–297.

A 2000-es évek első évtizedében (s annak előtte is) e pozíciók, versenyképességi előfeltételek nem jellemezték bennünket. A rendszerváltozás kezdete után hétszeresére nőtt az államháztartás tartozásának értéke, s rövidebb terminusban, 2002 és 2010 között

az aránya a GDP százalékában 55-ről 85-re. 12% fölé emelkedett a munkanélküliségi mutató, s krónikus eladósodottság jellemezte a családokat, de a vállalati szektort is, főleg devizában. A képzésre és az egészségügyre fordított állami források elégtelen volta visszafogta a munkaerő aktivitását, s főleg alkotóerejét, motivációját. Az inaktívak folyamatos segélyezésére kialakított szociális rendszer pedig nem ösztönözte a munkaerő piacra való visszatérését, igaz, az állam sem volt képes a munkahelyek számát érdemben növelni. Magas volt a személyi jövedelemadó (36–40%), magasak a vállalati nyereségadók. Legális többletmunkát, beruházásokat felvállalni aligha volt „célszerű”, így terjedt a feketegazdaság, a jövedelmek eltitkolása, adójogszabályok kijátszása. Tehát a társadalom motivátlansága, többletteljesítmények létrehozásában való alacsony érdekeltisége a piacgazdasági átmenetet „rabul ejtette”, amelynek a végére a krónikus költségvetési problémákon túl a 2007–2008-as évektől kibontakozó pénzügyi válság „tette a pontot”.

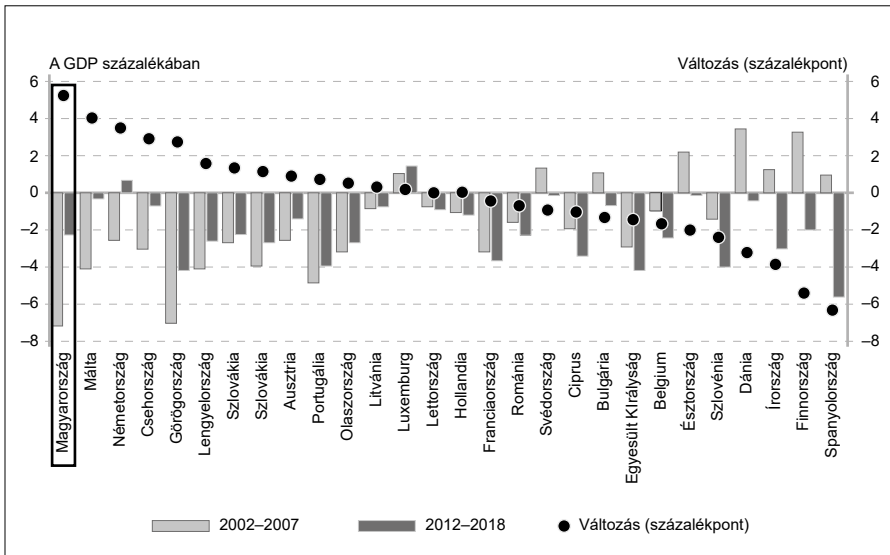
A 2010-től erős politikai felhatalmazással működő új kormány széles értelemben vett közpénzügyi reformokba kezdett. Csökkent a személyi jövedelemadó mértéke, immár 15%-ra. Európa egyik legalacsonyabb társasági nyereségadókulcsa jött létre. Megerősödött az állam gazdaságbefolyásoló szándéka, ereje, hatékonysága. Az állami ellenőrzés módszertana kifinomult. Véget ért a következmények nélküli ellenőrzések korszaka.

2013-tól a Magyar Nemzeti Bank vezetésében történt változást követően a kormányzati fiskális politikai céljaihoz konvergáló eszmék, intézkedések kerültek előtérbe. Az új szellemi erőterben formálódó Nemzeti Bank a jegybanki alapkamat folyamatos csökkentésével mintegy 3000 milliárd forint államadósság után fizetendő kamatot takarított meg a központi költségvetésnek, konkrétan fogalmazva az adófizetőknek. Az alacsonyabb jegybanki alapkamat nemcsak az állampapírok után fizetendő kamatfizetési kötelezettséget mérsékelte, hanem a kereskedelmi hitelekét is. A tőkeszegény kis- és középvállalkozói szektor megerősítésére elindított Növekedési Hitelprogram, az államadósság-finanszírozás könnyítésére életre hívott jegybanki műveletek, mint a kereskedelmi bankok állampapír-vásárlását ösztönző intézkedések, és a piaci kötvényprogram meghozták az eredményeket. Az imént vázolt versenyképességi modellben, a kíváncsúnként megfogalmazott kormányzati célokat támogató monetáris politika mint az ország versenyképességének „átkötő gerendája” a helyére került. Monetáris rendszerváltozás történt. Az alacsony alapkamattal, inflációt moderáló műveleteivel a Nemzeti Bank képes a fiskális politika béreket és szociális juttatásokat növelő intézkedéseinek erejét, vásárlóértékét megtartani. Az infláció nem viszi el a többletjövedelmeket. Nőnek a bérek, nő a fizetőképes kereslet, általa pedig nő a fogyasztás, pörög a gazdaság. E belső erőforrások organizálásával működő nemzetgazdaság az elmúlt években Európa legmagasabb átlagos gazdasági növekedését (lásd 2. ábra) és a leghatékonyabb fiskális konszolidációját eredményezte (lásd 3. ábra).

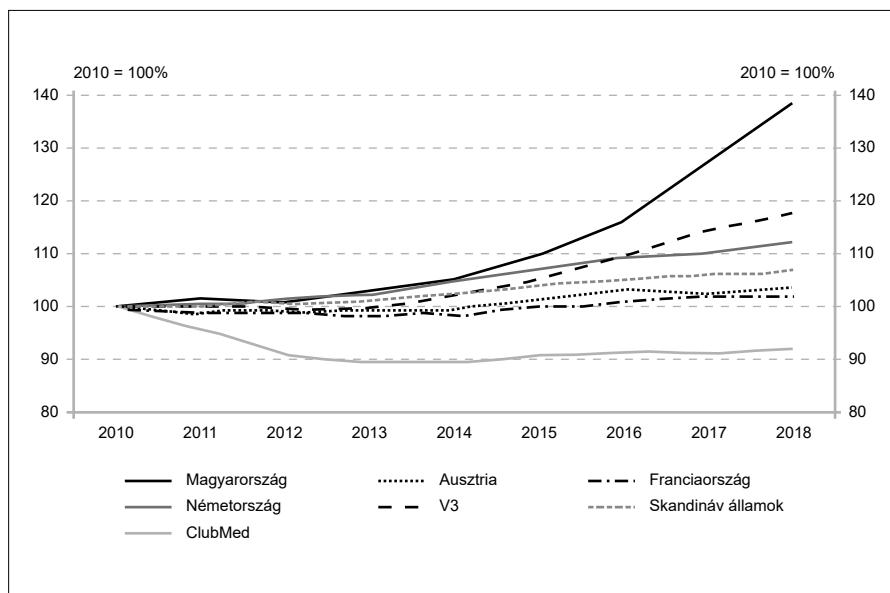
2. ábra. A GDP átlagos növekedési üteme nemzetközi összehasonlításban

Forrás: saját szerkesztés a Magyar Nemzeti Bank és Matolcsy György ábrakészletének felhasználásával

3. ábra. A magyar államháztartás átlagos egyenlegének változása

Forrás: saját szerkesztés a Magyar Nemzeti Bank és Matolcsy György ábrakészletének felhasználásával

4. ábra. Reál bruttó átlagberek alakulása nemzetközi összehasonlításban

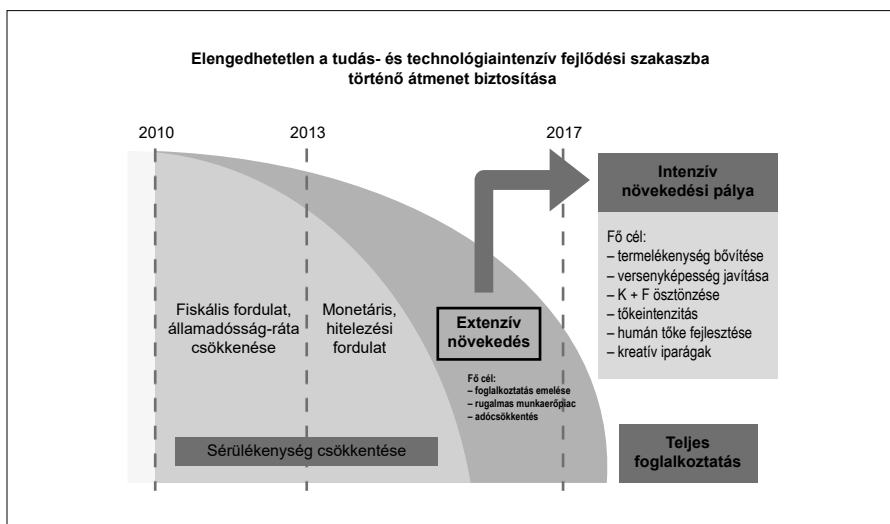
Forrás: saját szerkesztés a Magyar Nemzeti Bank és Matolcsy György ábrakészletének felhasználásával

A 2010 utáni magyar modell arról ismerszik meg, hogy a pénzügyi egyensúly és a gazdasági növekedés egyidejű, folyamatosan érvényesül. E kedvező makrogazdasági körülményeknek pedig a családok, háztartások is a haszonélvezői. Azon túl, hogy az infláció nem veszi el a jövedelemgyarapodás „élét”, a kormány széles körű adókedvezményeket vezetett be a gyermekvállalás segítésére, és a vállalkozások adózási feltételeit és támogatását is javította. A kormány szakított a korábbi évtizedek restriktív politikájával, és a nyugat-európai országokhoz képest 75–80%-os bérdeficitben lévő munkavállalók kereseteit számottevően javította (lásd 4. ábra), amire a kedvező makrogazdasági eredmények lehetőséget adtak. Ennek hatására remélhető a munkaerő-kivándorlás mérséklődése, sőt a külföldre távozottak visszatérése. Az állam gazdaság-befolyásoló szerepének emelkedése⁴ az állami tulajdonba (vissza)kerülő stratégiai ágazatok számának és nemzetgazdasági szerepének erősödésével egyaránt igazolható.

⁴ Boros Anita – Fogarassy Csaba: Relationship between corporate sustainability and compliance with state-owned enterprises in Central Europe: A case study from Hungary. *Sustainability*, 11. (2019) alapján.

Az új évtized új kihívásai

Már e tanulmány történelmi bevezetőjéből is kitűnik, hogy a magyar nemzet évszázadok óta a felzárkózás problémájával küzd, s rajta keresztül az európai versenyképes gazdaságok sorába akar emelkedni. Az elvetelt reformkísérletek sora azonban csak növeli a siker elérése érdekében tett erőfeszítéseket. A 2010 után regnáló kormány gazdasági intézkedéseiben is ez a fajta hiperaktivitás, gyors kompenzációs szándék húzódik meg. Ha az elmúlt közel 10 évet vázlatosan akarjuk bemutatni (lásd 5. ábra), akkor a sikeres fiskális és monetáris konszolidáció után most érkezünk el egy szakaszhatárhoz, az intenzív növekedési pálya kezdetéhez.

5. ábra. A tudás- és technológiaintenzív fejlődési szakaszba történő átmenet, és előzményei

Forrás: saját szerkesztés a Magyar Nemzeti Bank és Matolcsy György ábrakészletének felhasználásával

A bőséges és kiszámítható költségvetési források birtokában az oktatási rendszer és az egészségügyi ellátórendszer nagyságrendekkel több állami támogatásban részesül, mint évtizedekkel korábban. Ám az eredmények, főleg az áttörő eredmények azonban még váratnak magukra. Ami az elmúlt kilenc évet illeti, a magyar gazdaság a konszolidációban „hősiesen” teljesített. Az eredmények európai léptékűek, s a humán ellátórendszerek még erőteljesebb támogatására is képes a központi költségvetés. Ám az egészségügy és az oktatási rendszer működéséből még hiányzik az áttörés, a szolgáltatások színvonalának érdemi javulása. Egyet kell érteni azokkal a kritikákkal,

amelyek a magyar gazdaság hatékonyságbeli problémáira utalnak, így Csaba László és Chikán Attila azon megállapításaival,⁵ amelyek szerint a magyar gazdaság, főleg az állami szolgáltatások szintjén többre is képes lenne. Való igaz, ha a béreket, illetve az egy főre jutó GDP-értékeket dollárban vagy euróban számoljuk ki, a dinamizmusunk már nem annyira erős. A nemzeti fizetőeszköz stabilitásáért vívott árfolyamháborúban azonban (egyelőre) nem állunk győzelemre. A közmunkaprogramokba bevontak alacsony teljesítménye is nyilvánvaló, ám az első lépés az kellett legyen, hogy a munkanélküliség világából százezreket legalább kimozdítsanak, és idővel a piaci szektor foglalkoztatottjai legyenek. Igazolható, hogy némely visegrádi ország (V3) egyes, külön citált adatai is jobbak, mint a magyar. Ám lényeges, hogy a 2000-es évek első évtizedében vitt gazdaságpolitika az ország, a lakosság és a vállalati szektor túlzott eladósodásához vezetett. Míg például Szlovákiában széles körű adóreformokat hajtottak végre, az euró is bevezették, addig a magyar költségvetési és fizetési mérlegek nagyon kedvezőtlen irányba fordultak. Volt ugyan gazdasági növekedés 2006-ig Magyarországon is, ám ezt olyan súlyú költségvetési és fizetésimérleg-romlás kísérte, amely később már a további növekedési folyamat gátjává vált. Főleg az egészségügy, de az oktatási rendszer gyenge hatékonysága, sőt erőforrás-pazarló működése mögött is régi, még a szocialista tervgazdasági rendszerből átörökölt dogmák és helytelen szemléletmód húzódik meg. Kornai János akadémikus és Mihályi Péter közgazdász kritikájával⁶ is bizonyos mértékben egyet lehet érteni, akik a rendszer piacosítását szorgalmazzák, ám a magyar lakosság a piaci feltételek között működő oktatást, de különösen az egészségügyet nem tudná tömeges módon igénybe venni, megfizetni. És az is számításba veendő, hogy a kínálati oldalon, tehát az orvosok és az egyetemi oktatók szintjén is meglehetősen heterogén, sőt lehangoló a helyzet a minőségi szolgáltatásokra való képesség területén. Így marad a félállami, félpiazi viszonyok között működő két fő humán ágazat reformjának továbbvitele, amelynek átfogó koncepcióját a Magyar Nemzeti Bank versenyképességi kutatásai fogalmazzák meg.⁷ Ezen javaslatcsomag végrehajtása mentén vélelmezhető,

⁵ Chikán Attila: Key developments in Hungarian higher education. In Michael Ignatieff – Stefan Roch (szerk.): *Academic freedom: The global challenge*. Budapest, CEU Press, 2018. 113–122; Csaba László: *Válság, gazdaság, világ. Adalék Közép-Európa három évtizedes gazdaságtörténetéhez (1988–2018)*. Budapest, Éghajlat, 2018.

⁶ Kornai János: *Látélet. Tanulmányok a magyar állapotokról*. Budapest, HVG, 2017; Mihályi Péter: Az egészségügy finanszírozásának alternatívái (adók, járulékok, háztartási jövedelmek) – nemzetközi és hazai tapasztalatok. *Magyar Tudomány*, 178. (2017), 7. 781–787.

⁷ Matolcsy György: *Egyensúly és növekedés*. Budapest, Kairosz, 2015; Palotai Dániel – Virág Barnabás (szerk.): *Versenyképesség és növekedés*. Budapest, Magyar Nemzeti Bank, 2016.

hogy 20 év alatt Magyarország az „örök igazodási” pont, Ausztria színvonalát elérje, vagyis az egy főre jutó GDP megduplázódjon. Ehhez szükség van, legfőképpen, a Magyar Nemzeti Bank szellemi-gazdasági és innovációra készítető dinamizmusának felvételére, a jelenlegi államigazgatásban nem kis számban meghúzódo kételkedők számának és kételyeinek csökkenésére. Az érdemi továbblépéshez a GDP növekedésének további 2-3%-os, a nyugat-európai országok fejlődési szintjét meghaladó ütemére van szükség. Vagyis a növekedési erőfőlényünk fenntartása a felzárkózásunk záloga. Ez pedig nem a további, már-már véges extenzív tartalékainkkal lehetséges, hanem a termelékenység, a hatékonyság emelésével.

A kis- és középvállalkozói szektor, amely a GDP 40%-át adja, a beruházások alig egyharmadát vonja magába, míg a foglalkoztatottak 75%-át alkalmazza, bizony óriási lehetőségek, egyidejűleg kihívások előtt áll. A fő növekedési potenciálunk, egyelőre kiaknázatlan tartalékunk a hazai tulajdonban lévő vállalati szektor. A termelékenység növekedését nem a nemzetközi vállalatoknál kell hogy szorgalmazzuk, hanem a hazai térfélen. Amíg egy hazai tulajdonban lévő kisvállalkozás az itt működő multinacionális cég termelékenységének 20%-át sem éri el, van mit bepótolnunk. A közepméretű vállalataink sem jobbak. Termelékenységük a multikénak a 40%-a. Hollandiában ugyanez a viszonyítás-párhuzam 140%. Vannak tehát lehetőségek, követendő példák. Így szükség lesz a hazai kisvállalatok fúzióira, összehangoltabb működésére, hiszen a versenyképesség igen nagy mértékben a mérhető hatékonyságból fakad. A nagyobb vállalkozások tudják a minőségi munkaerőt megfizetni, tudnak fejlesztésekre sort keríteni, innovációt, minőségi exportot teljesíteni. A pénzügyi tárcára így nemcsak a munkára ösztönzés erősítése, a személyi jövedelemadó egy számjegyűvé tétele hárul, hanem a kkv-szektor termelékenységi feltételeinek kialakítása, szabályozása is. Szükség lesz egy legalább 5%-os éves reálbér-emelkedésre, s legfőképpen egy olyan adószabályozásra, amely a teljesítményeket is egyidejűleg megköveteli, hiszen az extenzív, többletteljesítményekkel nem fedezett béremelések korszaka lassan lezárul.

A minőségi munkaerő előállítására hivatott oktatás, főleg a felsőoktatás feladata, hogy az innovációra, folyamatos megújulásra, komplex technológiaismeretre képes diplomásokat, technikusokat bocsásson ki. Az egészségügyi ágazat feladata, hogy az akut betegségek elhúzódó kezeléséről a prevenció irányába mozduljon el. Az egészségben eltöltött éveket meghosszabbítsa, vagyis a gyógyító rendszer preventív jellegű, ne pedig utógondozó legyen. Jelenleg a férfilakosság esetében az egészségben eltöltött élettartam alig 50 év. Ekkor jellemzően már megjelennek azok a krónikus betegségek, amelyek a férfi munkaerőt a haláláig elkísérik. Táppénzes állományúak, vizsgálatokra,

műtésekre, szakorvosi vizsgálatra várakozók tömegesedésével a munkaerő innovációja, minőségi és többlet teljesítmények felé történő elmozdulása aligha várható.

Konklúzió

A tudástőke-motivált intenzív fejlődési szakaszra történő átállás elmaradása esetén a magyar gazdaság beragadhat a közepes fejlettség szintjén, vagyis fejlettségi csapdába kerülhet. Az eddig sikeresen végrehajtott intézkedések ereje elhalványulhat. Az életszínvonal és a stabilizáció lendülete mérséklődhet. Az esetleges sikertelenség esetére pedig előrevezethető, hogy a dualizmus, tervgazdasági rendszer, sőt még a 2010 előtti neoliberális piacgazdasági átmenet korszakaival ellentétben nem képződik a kilenc éve formált magyar modellből évtizedeken átívelő terminus. Ez a tét. De hogy ez ne így legyen, az nemcsak a regnáló kormány feladata, hanem az egész magyar társadalom érdeke. A növekedés, a várt hatékonyságjavulás nem azért kell hogy megvalósuljon, hogy a makrogazdasági adataink jobbak legyenek, hanem azért, hogy a társadalom életminősége, a családok anyagi stabilitása, biztonsága javuljon, általa az ország népességmegtartó ereje fennmaradjon.

Hangsúlyozandó, hogy a 2010 után alkalmazott gazdasági modell szignifikánsan különbözik a sikertelenségbe fulladt neoliberális piacgazdasági átmenettől, vagyis meghatározó lett az állam gazdaságbefolyásolása. Az állam szabályozó és ellenőrző szerepe is kiteljesedett, amelynek az ereje a tudástőke-intenzív szakaszba történt sikeres áttérés után arányosan mérséklődhet. De ma még a versenyképesség alapjainak megteremtésénél az állam erős közreműködése nélkülözhetetlen. Ám indokolt minél hamarabb felkészíteni a piaci szereplőket, különösen a munkavállalókat az önálló piacgazdasági lét feltételeire. Vagyis a majdani optimális állapot az állam arányos (a jelenleginél némileg visszafogottabb) szerepvállalásával és a piaci szereplők, illetve viszonyok mainál erősebb érvényesülésével lesz majd kiteljesedő. Mondhatni, nekünk, magyaroknak a történelmi fejlődésünkől, geopolitikai helyzetünkől adódóan az állam erős (pályára tevő) befolyására mind a felzárkózási kísérleteinknél, mind a válságból kikerülő folyamatoknál szükség volt. És szükség van az állam tevételes közreműködésére a versenyképességi, hatékonysági feltételek kialakításában is.

E leendő versenyképes piacgazdaság versenyképes társadalma a tudásszint és az egészségi viszonyok javulása nélkül nem jöhet létre, amelyek anyagi fedezetének biztosítása, sőt szabályrendszerének formálása az állam feladata. A jelenleginél egészségesebb, képzetesebb, tudatosabb és fegyelmezettebb munkaerővel remélhető a gazdasági növekedés fenntartása. Ennek eredményeiből, a többlet-

teljesítmények által, a munkavállalók, családok arányos részesedése folyamatos ösztönzést jelenthet a folytatáshoz, ami a társadalom részéről a versenyképességet mint tényszerű követelményt felismerő, azzal azonosulni tudó és azért tenni akaró társadalmi csoportok, értelmiségiek együttműködését feltételezi, a demokratikus viszonyok közepette.

Az optimális állapot elérése az állampénzügyi rendszer két fő szervezeti aggregátumának, a fiskális és monetáris politikának a lendületét, szellemi irányokban, dinamizmusban történő összehangoltságát is igényli. Lényeges, hogy az összehangoltságon túlmenően a fiskális és monetáris kormányzás „sebessége”, aktivitása egymástól lényegesen nem térhet el, hiszen az egyik terület lassabb irányítási módszere a másik ágazatét, sőt az egész nemzetgazdaságét visszafoghatja. E tézis megfogalmazásához igazolásként adható a 2013-tól „lelassuló” fiskális igazgatás, amely a 2013-tól felépülő hiperaktív monetáris igazgatást „irányjaiban”, céljaiban ugyan „követte”, de sebességében nem. A kritikaként megfogalmazott hiányosság legeklatánsabb eleme a személyi jövedelemadó egy számjegyűvé tételének és a társasági nyereségadó terhelés további csökkentésének elmaradása volt, a kedvező makrogazdasági adatok ellenére, amely vonakodás a 2020 tavaszától kibontakozó járványválság idején költségvetési-egyensúlyi és növekedés-fenntartási problémák kiváltója lehet, legalábbis nem biztosít megfelelő pénzügyi kapacitást a válságkezeléshez. A kifogásolt tételek pedig jó alapot adhattak volna az erősebb fizetőképes kereslet és beruházási hajlandóság elsődleges jövedelem-tulajdonsoknál történő realizálásához, s általuk a fogyasztási és beruházási forgalom növekedéséhez saját entitásaikon belül, amely többletforrásokból (a közvetett adók révén) az állam több adót is képes lett volna elvonni, a forgalmi fázisban történő adóztatásra jellemző „könnyebbség” által. Az éveken át kumulálódó fiskális gyengeség okán pedig a Magyar Nemzeti Bank potenciális monetáris kapacitásait tekintve kétséges, hogy a forint- és árfolyamromlást is fékezve, meddig képes a lassabb sebességű fiskális igazgatás kisegítésére. E körülmények jelen viszonyainkra vonatkoztatva (2020 októberére) felvetik a versenyképességnek mint korábbi fő gazdaságpolitikai célnak a halványulását. Helyébe újra az államháztartás pénzügyi stabilitásának biztosítása léphet.

Felhasznált irodalom

- Boros Anita – Fogarassy Csaba: Relationship between corporate sustainability and compliance with state-owned enterprises in Central Europe: A case study from Hungary. *Sustainability*, 11. (2019). Online: <https://doi.org/10.3390/su11205653>
- Chikán Attila: Key developments in Hungarian higher education. In Michael Ignatieff – Stefan Roch (szerk.): *Academic freedom: The global challenge*. Budapest, CEU Press, 2018. 113–122.
- Csaba László: *Válság, gazdaság, világ. Adalék Közép-Európa három évtizedes gazdaságtörténetéhez (1988–2018)*. Budapest, Éghajlat, 2018.
- Imre Miklós: A közigazgatás kapcsolata a gazdasággal, az államszocializmus és a rendszer-változtatás gazdaságirányítási átalakulása Lőrincz Lajos munkásságának tükrében. *Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás*, 4. (2016), 3. 152–173.
- Kornai János: *Látélet. Tanulmányok a magyar állapotokról*. Budapest, HVG, 2017.
- Lentner Csaba: A magyar nemzetgazdaság versenyképességének új típusú tényezői. In Lentner Csaba (szerk.): *Pénzügypolitikai stratégiák a XXI. század elején. Dr. Huszti Ernő professzor tiszteletére*. Budapest, Akadémiai, 2007. 271–297.
- Lentner Csaba: *A magyar állampénzügyek fejlődéstörténete a dualizmus korától napjainkig. Nyugattól keletre, Keletől nyugatra*. Budapest, L'Harmattan, 2019.
- Matolcsy György: *Egyensúly és növekedés*. Budapest, Kairosz, 2015.
- Mihályi Péter: Az egészségügy finanszírozásának alternatívái (adók, járulékok, háztartási jövedelmek) – nemzetközi és hazai tapasztalatok. *Magyar Tudomány*, 178. (2017), 7. 781–787.
- Palotai Dániel – Virág Barnabás (szerk.): *Versenyképesség és növekedés*. Budapest, Magyar Nemzeti Bank, 2016.